י"ב-י"ג תמוז

א. נוסח ברכת הגומל (להלכה[1]) הוא „ברוך כו' הגומל לחייבים טובות ש־גמלני טוב[2]", ונוסח ברכת הנס (שנעשה ליחיד) הוא „ברוך כו' שעשה לי נס במקום הזה"[3]. ומדייק כ"ק מו"ח אדמו"ר (במאמרו[4] שאמר בש"ק (ט"ז תמוז תרפ"ז) שלאחרי גאולתו ממאסרו במדינה ההיא), וז"ל:

וצריך להבין למה נשתנה נוסח ברכה זו מברכת הנסים, דבברכת הנס אומר ברוך שעשה לי נס, ואינו מזכיר בברכתו חובה לעצמו, והיינו שימצא חוב בעצמו אשר בעבורו עמד ר"ל בסכנה והוא ב־עצמו מודה שהי' חייב בדבר הסכנה ח"ו אלא שהקב"ה עשה לו נס, משא"כ ב־ברכה זו אומר הגומל לחייבים טובות שמזכיר חוב לעצמו, והוא בעצמו מודה שהוא החייב בזה אלא שזהו מחסדי הוי' ודרכי הוי' שהוא ית' גומל גם לחייבים טובות. עכ"ל.

והנה בהמשך המאמר לא נתפרשה, לכאורה, התשובה לשאלה זו („למה נשתנה נוסח ברכה זו מברכת הנסים"), ורק לאחרי שמבאר ענין „ארבעה צרי־כין להודות"[5] בעבודת האדם, שהם ד' סוגים במניעות ועיכובים על עבודת השם[6] (שעל ידם נוצר מצב של סכנה רוחנית לאיש ישראל), והקב"ה עומד לימין כל אדם ונותן לו כח להתגבר על המניעות ועיכובים — מסיים את המאמר בביאור קצר בתוכן אמירת „הגומל ל־חייבים", וז"ל:

וזהו נוסח ברכה זו הגומל לחייבים טובות, דהלא כל ישראל מחוייבים בלי־מוד התורה ובקיום המצות . . ואם מצד איזה סיבה לא קיים זה הלא הוא האשם בזה . . כל המניעות ועכובים שבזמן ה־גלות הם רק נסיונות . . ולכן בברכה זו מזכיר חוב לעצמו.

ב. ונראה לבאר התשובה לשאלה הנ"ל, ובהקדמה:

בבית יוסף[6] מפרש נוסח הברכה „ה־גומל לחייבים" — „כלומר אפילו לאותם שהם חייבים דהיינו שהם רשעים . . עכ"ז גומל להם טובות, וגם אני כאחד מהם שאף על פי שאיני הגון גמלני בכל טוב".

---

1) רמב"ם הל' ברכות פ"י ה"ח. טור (וב"י) ושו"ע או"ח ר"ס ריט. סידור אדה"ז.

2) כן הוא בסידור אדה"ז (וכ"ה בכת"י הרמב"ם החתום בעצם כ"ק (רמב"ם ספר אהבה — ירושלים, תשד"מ) ועוד כת"י — ראה רמב"ם הוצאת קאפח). אבל ברמב"ם לפנינו, טושו"ע שם „שגמלני כל טוב". וראה רד"ה ברוך הגומל שבהערה 4.

3) ברכות נד, א. רמב"ם שם ה"ט. שו"ע שם סרי"ח ס"ד. סדר ברכת הנהנין לאדה"ז רפ"ג.

4) ד"ה ברוך הגומל (נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א קפד, ב ואילך. סה"מ תרפ"ז ע' ריא ואילך).

5) ברכות נד, ב. — ולהעיר, שנלמדים בגמ' שם מהכתובים דמזמור קז שבתהלים — המזמור המתאים לשנותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר במשך השנה (י"ב תמוז תשמ"ז־תשמ"ז (שנת הדפסת שיחה זו)), ע"פ תקנת הבעש"ט (קובץ מכתבים לתהלים (בסוף תהלים אהל יוסף יצחק) ע' 214. ועוד) „לאמר הקאפיטל תהלים המתאים למספר שנותיו" (וראה לקו"ש ח"ה ס"ע 103 ואילך (וש"נ) בנוגע להמשך הזמן לאחרי ההסתלקות).

6) להעיר גם מחדא"ג מהרש"א ברכות שם.

7) לטוא"ח ר"ס ריט.

ומשמעות פירושו, שהתואר „חייבים" כאן הוא כעין „בלתי ראויים" לקבלת חסדי השם, והיינו שהמברך מודה ו־משבח להקב"ה על עשיית חסד זה עמו אף שאינו ראוי לכך („אע"פ שאיני הגון")[7].

אמנם במאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר הנ"ל מפורש[8], דהזכרת „חובה לעצמו" ענינה „שימצא חוב בעצמו אשר בעבורו עמד ר"ל בסכנה והוא בעצמו מודה שהי' חייב בדבר הסכנה ח"ו".

ויש לומר, ששינוי זה לגבי מ"ש הבית יוסף נוגע להבנת תירוץ השאלה „למה נשתנה נוסח ברכה זו (ברכת הגומל) מ־ברכת הנסים":

את"ל שאמירת „הגומל לחייבים" כוונתה רק להודות לה' על הטובה ש־נעשה עמו אע"פ שאינו ראוי לכך — תמוה, אמאי לא תיקנו לשון זה גם בברכת הנסים?

ולכאורה, כלפי לייא: ברכת הגומל אין חיובה דוקא על הצלה שבאה על ידי נס, ואדרבה, הארבעה שצריכים ל־הודות הם במצבים שע"פ טבע יכולים לצאת מהם בשלום (שלכן אין הם חייבים גם בברכת הנס אא"כ ניצלו על ידי נס מיוחד כו'), משא"כ ברכת הנס חיובה הוא על נס היוצא ממנהגו של עולם[9].

וא"כ, אם בהצלה טבעית יש להודות להשם על שגמל עמו טובה זו „אע"פ שאיני הגון" — כש"כ וק"ו כשמודים ל־הקב"ה על שידוד מערכות הטבע, שהי' צריך להוסיף בההודאה ההדגשה ש־נעשה לו הנס „אע"פ שאיני הגון".

ג. לכאורה יש מקום לחלק בין ברכת הגומל לברכת הנס:

ברכת הגומל היא מברכות הודאה, שמודה ומשבח לה' על הטובה שהגיעה לו, ולכן יש מקום להוסיף „הגומל ל־חייבים טובות", מכיון שזה מפליא יותר את החסד שנעשה עמו (שלמרות שאינו הגון מ"מ נעשה עמו חסד זה);

משא"כ ברכת הנס היא מברכות הרא' — שמברך על ראיית המקום ש־נעשה שם הנס, היינו שהברכה היא על עצם עשיית הנס במקום זה (המראה על גדלותו ית' שביכלתו לשדד מערכות הטבע), ובמילא אין מקום להוסיף הפרט ד„הגומל לחייבים" השייך להאדם ש־אירע עמו נס זה, ולא לעצם עשיית הנס.

אבל [לבד זאת, שכאשר הנס נעשה לשאינו ראוי י"ל שזהו נס גדול יותר, הרי] חילוק זה אינו מוכרח, כי מלשון

---

7) וע"ז מגדיל בשבחו ית', דנוסף על עצם ה־ענין שהקב"ה גמל עמו טוב, הרי עשה זאת למרות שהוא אינו ראוי לטובה זו.

8) וכן פי' בתשובת מהר"ם מינץ סי"ד (שהובא במג"א ר"ס ריט). וכן מוכח בפי' התפלות והברכות לר"י ב"ר יקר (רבו דהרמב"ן) ח"ב (ירושלים, תשכ"ט. תשל"ט). וראה גם שו"ת מהר"ם שיק או"ח ספ"ח. שו"ת אבני נזר או"ח סל"ט. ערוך השולחן או"ח סרי"ט ס"ד.

9) ראה מג"א שם סרי"ט סק"ט. סדר ברכת הנהנין לאדה"ז רפי"ג.

10) ראה שו"ע או"ח סו"ס ריח ובמג"א שם. ט"ז שם סרי"ט סק"ו. ערוך השולחן שם ס"א-ד. ועוד. וראה גם ס' פי' התפלות והברכות (שבהערה 8): ומן הדין יחיד שנעשה לו נס הי' לו לברך הגומל . . אלא שנפטר ממנה ע"י ברכה זו שעשה לי נסים שהיא גדולה ממנה שהרי הי' חולה כו' אינו נעשה לו נס שהרי רוב חולים מתרפאים כו'. ע"ש. וצע"ק בפרש"י צו (ז, יב): דבר הודאה על נס שנעשה לו כגון יורדי הים כו' וחולה שנתרפא כו'. וראה סדור הנסמן בהערה 22.

ברכת הנס (ליחיד[11]) „ברוך שעשה לי נס במקום הזה" מוכח שההודאה והשבח[12] הם (לא רק על עצם הנס, אלא) ע"ז ש־הוא „בעל הנס" [שלכן חייבים רק „כל[13] יוצאי יריכו של אותו אדם . . הם ובני־הם עד סוף כל הדורות לברך . . שכולם שותפים באותו נס"].

וי"ל, שכדי ליישב שאלה זו מוסיף כ"ק מו"ח אדמו"ר[14] שהפירוש ב„הגומל לחייבים" הוא, ש„מודה שהי' חייב בדבר הסכנה ח"ו" — דזה שייך רק בברכת הגומל, שהיא הודאה על הצלה, כלומר, כאשר לפנ"ז הי' מצב של סכנה ואח"כ ניצול ממנה, ולכן שייך לומר „הגומל לחייבים"[15], ש„מודה שהי' חייב בדבר ה־סכנה ח"ו" (היינו שבאשמתו נעשה המצב שדרש הצלה מלמעלה):

משא"כ ברכת הנס אינה דוקא על נס שהוא הצלה ממצב של סכנה. וע"ד „הרואה . . מעברות הירדן"[16] (המקום ש־עברו בו ישראל בימי יהושע[17]), שנס זה (בקיעת הירדן) לא הי' בגדר הצלה מ־מקום סכנה אלא רק להקל עליהם העברת הירדן[18]. שמזה מובן, שגם כש־מברכים על נס של הצלה, אין ההודאה על ביטול מצב סכנה, אלא על עצם החסד, שהקב"ה עשה לו נס.

ולכן אינו מתאים בברכת הנס ענין „הגומל לחייבים", מכיון שאין הכרח שבעל הנס הי' במצב בלתי רצוי (סכנה וכיו"ב) „שהי' חייב בדבר הסכנה ח"ו"[19] (וגם אם הי' במצב כזה — אין הכוונה בברכה זו להודות על ביטול מצב זה, כנ"ל).

[ועד"ז הוא החילוק בין ברכת הגומל וברכת הנס בתוכנם הפנימי:

ברכת הגומל — שענינה הוא ההודאה על הצלה ממצב בלתי רצוי (סכנה כו') — שייכת לעבודת הנשמה בגוף, שהיא ירידה גדולה (כמבואר בארוכה בהמשך

---

11) והרי כל השאלה (בהמאמר) מלכתחילה היא מברכת נס דיחיד, שהרי על נס דרבים (שנעשה לכל ישראל או לרובם — שו"ע או"ח סרי"ח ס"ב) אין לומר „(הגומל) לחייבים" — שהרי אדרבא זכות הרבים מסייעתם. ובכלל צ"ל זהירות יתירה להזכיר חובה על כלל ישראל (ראה ישעי' ו, ה ואילך ובמפרשים. יבמות מט, ב), משא"כ יחיד המזכיר חובה לעצמו.

[ודוחק גדול לומר, שלא תיקנו לשון „חייבים" בברכת נס דכל יחיד מפני „לא פלוג"].

12) ראה ברכות נד, א: על כולן צריך שיתן הודאה ושבח.

13) ל' אדה"ז — סדר ברכת הנהנין פי"ג ס"א. וראה טושו"ע או"ח סרי"ח ס"ד ובנ"כ.

14) היינו שהשאלה נכתבה בסגנון כזה, שמ־אריכות הביאור בהמאמר (בעבודת האדם) יובן ה־תירוץ על שאלה זו. וראה לקמן בפנים בסוף הסעיף.

15) וי"ל שזהו גם הדיוק „הגומל . . שגמלני" — ע"פ מרז"ל (ברכות נו, סע"ב) „הרואה גמל בחלום מיתה נקנסה לו מן השמים והצילוהו ממנה" (וראה רש"י וחדא"ג מהרש"א שם, שהסימן הוא מצד ה„נוטריקון של גמל", השייך גם לתיבת „גומל").

16) ברכות נד, א. טושו"ע או"ח ר"ס ריח.

17) רש"י ברכות שם.

18) בביאור הלכה (ר"ס ריח) „דהברכה לא נתקנה על פלאי הבורא כו' דנתקן רק אהצלת אדם מן המיתה בדרך נס". ע"ש באורך. אבל לכאורה צע"ק מ„מעברות הירדן", כבפנים.

ובכל אופן: גם לפירושו י"ל, דאף שהברכה נתקנה רק כשהיתה הצלה מן המיתה — מ"מ, תוכן ההודאה והשבח אינו על ביטול הסכנה אלא על עשיית הנס (משא"כ ברכת הגומל שתוכנה ההודאה שניצל מן הסכנה), כבפנים.

19) וע"ד בפרשתנו (פ' בלק) — הנסים שנעשו לפינחס (ספרי, תנחומא, תיב"ע ורש"י סוף פרשתנו, סנהדרין פב, ב), שלא שייך לומר שהוא „הי' חייב בדבר הסכנה", ורק שגרם והביאה ע"ע.

מאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר), שירידה זו נותנת מקום שהאדם יכניס א"ע למצב של סכנה ר"ל (בד' האופנים ד"ארבעה צריכים להודות"): אלא שגם לאדם זה שהכניס עצמו למצב זה נותן הקב"ה כח להנצל מהסכנה, על ידי ש"גומל ל־חייבים טובות שגמלני טוב" — ("אין[20] טוב אלא תורה שהוא טוב האמית"[21]):

ולכן אומרים בברכה זו "הגומל ל־חייבים", מכיון שהיא קשורה עם מצב של "חייב", סכנה רוחנית, והאדם מודה להשם שהצילו אף "שהי' חייב בדבר הסכנה", כנ"ל.

משא"כ ברכת הנס ענינה ההודאה והשבח להקב"ה על ההתגלות האלקית שבמעשה נסים (שלמעלה — מל' ארים נסי[22] — מטבע העולם), ולכן לא שייך בזה אמירת "הגומל לחייבים", שהרי אין כאן מצב של "חייב", כ"א אדרבה, הת־גלות השם].

ד. אמנם לכאורה צ"ע בגוף הפירוש הנ"ל:

ברכת הגומל היא בנוסח שווה לכל ישראל, גם לצדיקים גמורים, ולכאורה תמוה ביותר לומר, שגם צדיק גמור "הי' חייב בדבר הסכנה ח"ו"[23]?

בשלמא לפי' הב"י שהכוונה ב־"חייבים" היא לענין קבלת הטוב (שה־אדם מודה שאינו הגון וראוי לטובה זו) יש לומר שזה שייך גם בצדיקים, ש־מחמת גודל ענוותנותם חושבים שאינם ראויים לחסדי ה'[24]. וע"ד שמצינו ביעקב ש"התנצל[25] על יראתו מפני עשו ולא די לו בהבטחתו כו' מפני היות קטן יעקב במאד מאד בעיניו כו' ואינו ראוי וכדאי כלל להנצל כו' שנדמה בעיניו שחטא".

אבל איך אפ"ל שגם צדיק גמור צריך לחשוב (ובאמת) שחטא עד כדי כך[26] שיהי' "חייב בדבר הסכנה ח"ו"[27]?

וביותר אינו מובן: פירוש זה נאמר

---

20) אבות פ"ו, ג.

21) לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר סד"ה הגומל שם.

22) ישעי' מט, כב (רש"י יתרו כ, יז. חקת כא, ח. וראה סדור עם דא"ח מד, סע"ב (בענינו — הודאה על נס). אוה"ת בשלח ע' תרסה. ועוד).

23) ולהעיר מעיון יעקב לע"י ברכות (נד, ב ד"ה על) "גנאי הוא לת"ח כמותו לומר כן (הגומל ל־חייבים)". ט"ז או"ח סרי"ט סק"ג. ובס' מאמר מרדכי (ליוורנו, תקמ"ד) או"ח שם סק"ו ד"חייבים" היינו "חייבים דעלמא".

ולהעיר שבשו"ת לחמי תודה ס"ה (שהובא ב־שערי תשובה ורעק"א לשו"ע או"ח שם בריש הסימן) פי' "חייבים" (לא לשון "חיוב של עונש", אלא "לשון חוב . . שהאדם יש לו טובות הרבה אצל בוראו כו'".

24) וכדיוק ל' הב"י, שמתחיל ד"חייבים . . הם רשעים", וממשיך "וגם אני כאחד מהם שאע"פ שאיני הגון כו'" (ולא "רשע").

25) ל' אדה"ז בתניא אגה"ק ס"ב. וראה לקמן סעיף ה.

26) ראה טעמי המצות להרח"ו פ' קדושים בטעם שהאריז"ל נהג "לומר פרטי הוידוים". ולהעיר מלקו"ש ח"ט ע' 206 ואילך.

27) בפרש"י וישלח (לב, יא) "נתמעטו זכיותי כו' שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו". ובראב"ם שם מפרש ד"ממעוט זכיותיו לחודי' אין לו לירא כל זמן שלא חטא דאין יסורין בלא חטא ולא מיתה בלא עון". וראה פרש"י תהלים קז, יא.

אבל ראה חדא"ג מהרש"א ברכות (ד, א) ש־מסקנת הגמ' (שבת נה, ב) היא דיש מיתה בלא חטא כו'. וכוונת רש"י ב"נתלכלכתי בחטא" היא (לא שלכן יענש להמסר ביד עשו, אלא) שזה יגרום שתתבטל ההבטחה". וכן מוכח מל' אדה"ז באגה"ק שם. וראה לקו"ש ח"ה ע' 398 הערה 67 (ח"כ ע' 168 הערה 19).

*) ועפ"ז יומתק ל' רש"י "ויגרום לי להמסר ביד עשו".

ע"י כ"ק מו"ח אדמו"ר בקשר לגאולתו ממאסרו, אשר הסיבה הטבעית למאסרו („דבר הסכנה") היתה „העבודה הגדולה" אשר עבד „בהרבצת תורה וחיזוק ה־דת"[28], שעבד בזה עד כדי מסירת נפש בפועל, שזהו מצב של זכות בתכלית השלימות והעילוי — ואיך יתכן לומר שהוא „הי' חייב בדבר הסכנה ח"ו"?!

ה. ויובן זה ע"פ המבואר באגרת רבינו הזקן[29] (שכתבה „אחר ביאתו מ־פטרבורג"[30]) בפירוש הכתוב[31] „קטונתי מכל החסדים", וז"ל:

בכל חסד וחסד שהקב"ה עושה לאדם צריך להיות שפל רוח במאד כי חסד . . היא בחי' קרבת אלקים ממש . . וכל הקרוב אל ה' ביתר שאת . . צריך להיות יותר שפל רוח . . כל שהוא קמי' יותר הוא יותר כלא ואין ואפס . . וזו היא ג"כ מדתו של יעקב . . היות קטן יעקב במאד מאד בעיניו מחמת ריבוי החסדים . . ואינו ראוי וכדאי כלל להנצל כו'

וכמארז"ל[32] שמא יגרום החטא שנדמה בעיניו שחטא.

מהמשך הלשון מובן, דגם זה שיעקב „נדמה בעיניו שחטא" הוא תוצאה מ„ריבוי החסדים". היינו, שה„קרבת אלקים" (שע"י ריבוי החסדים) פעלה אצל יעקב לא רק הרגש של קטנות ו־שפלות (שיהי' קטן במאד מאד בעיניו) אלא שיהי' „נדמה בעיניו שחטא".

ויש לומר הסברת הענין:

זה שחשש יעקב „שמא יגרום החטא שנדמה בעיניו שחטא" לא היתה זאת עניוות של שקר ח"ו[33], שטעה יעקב ב־עצמו לחשוב שעבר על רצונו ית', אלא שחשש זה נתחדש ע"י שנעשה „קרוב אל ה' ביתר שאת".

כלומר[34]: לפני שזכה ל„קרבת אלקים" זו, היתה עבודתו בתכלית ה־שלימות בלי חסרון כלל; ורק לאחרי ש־נתעלה להיות „קרוב אל ה' ביתר שאת" אזי (חשב ש)עבודתו הקודמת כחטא תחשב (אף שלפנ"ז לא הי' שום חסרון בעבודתו)[35].

---

28) ל' כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו לחגיגה ה־ראשונה — י"ב תמוז תפר"ח (אגרות קודש שלו ח"ב ע' פ. וש"נ).

29) תניא שם.

30) כ"ה הכותרת בתניא שם. ולהעיר מהכותרת למאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר הנ"ל (שנכתבה על ידו) — „ש"פ פנחס, פ"ז פטרסבורג" [וכ"ה ב„מפתח" לסה"מ תרפ"ז שם — שהוא ג"כ לשון בעל הגאולה] — אף שבימים ההם שם העיר הי' לענינגראד [וכ"ה הלשון בהרשימה שנדפסה בראש הקונטרס* (שבו נדפס המאמר בפעם הראשונה) — „ביום החמישי כו' ויבא לביתו ללענינגראד כו' אמר המאמר ברוך הגומל כו"]. — וראה סה"ש תנש"א ח"ב ע' 658.

31) וישלח שם.

---

32) ברכות ד, א. רש"י וישלח שם (בשינוי לשון).

33) דנוסף לזה שיעקב מדתו מדת האמת (זח"א קלט, סע"א. קסא, א. תניא ספי"ג. ובכ"מ) — הרי ידוע שענין הענוה (משא"כ שפל) אינו שטועה לחשוב שהוא בעל חסרון, אלא שלמרות שיודע מעלותיו ה"ה קטן בעיני עצמו, בהכירו שכל מעלותיו ניתנו לו מלמעלה (ראה לקו"ש חי"ג ע' 33. וש"נ).

34) בהבא לקמן ראה לקו"ש חכ"ה ע' 16 ואילך. וראה גם לקו"ש ח"ה ע' 396 ואילך (ח"כ ע' 166 ואילך).

35) היינו שאין הכוונה שאזי מכיר החסרון שהי' בו לפנ"ז — אלא שהחסרון נתחדש עתה — כי ע"י עלי' זו נדרשה ממנו שלימות בערכו עתה (ולפנ"ז

*) גם רשימה זו נכתבה על ידי בעל הגאולה, אלא שכתבה בסגנון שלישי המדבר (ראה פתיחת הרמב"ן לתורה).

דוגמא לדבר – מה שארז"ל[36] דמאן ד„מחו לי' במחוג קמי מלכא" ה"ז מרי־דה במלך, כי בעמדו לפני המלך צ"ל בביטול גמור, מבלי כל זיז ותנועה כל שהיא[37]: שזהו רק כשעומד לפני המלך, משא"כ שלא במעמד המלך, הרי לא זו בלבד שמספיק כשמדת ביטולו אל ה־מלך תהי' בדרגא פחותה יותר (שמקבל ע"ע לקיים חוקי המלך וכו'), אלא עוד זאת, שזהו רצון המלך, שהאדם לא יהי' בביטול גמור כזה, שהרי במצב ביטול כזה לא יהי' מסוגל למלאות פקודות המלך בישוב המדינה כו'.

ונמצא, שבהיותו לפני המלך – הרי עבודתו הרגילה בעת עסקו בהמדינה בישוב המדינה (גם שהיא בתכלית ה־שלימות) נחשבת „כחטא", כי לפני המלך אין לו אלא ביטולו אל המלך.

[וכמבואר בספרים[38], שזוהי גם סיבת ההפרש בין ימי החול שבהם נצטווינו[39] „ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך" (וארז"ל[40] „זו מצות עשה"), ואילו ביום השבת נאסרה עשיית מלאכה:

ביום השבת מאירה קדושתו ית' בעו־לם באופן גלוי[41], ע"ד שעומדים לפני המלך, ולכן אסורים במלאכה[42]: משא"כ בימי החול, שקדושתו ית' מתעלמת בעו־לם, ה"ז כמו בני המדינה הנמצאים מחוץ להיכל המלך – שאזי רצונו של המלך הוא שיתעסקו, יעשו מלאכה בישובו של עולם כו'].

וזהו הפירוש בזה שיעקב „נדמה בעי־ניו שחטא", כי „מחמת ריבוי החסדים" שהגביהו את יעקב להיות „קרוב אל ה' ביתר שאת", הרי דרגתו, קטנותו בעיני עצמו הקודמת בעבודת השם נחשבת כחטא.

ועד"ז יש לפרש נוסח הברכה „הגומל לחייבים טובות" אצל צדיקים גמורים – שע"ז גופא שנגמל להם חסד וטוב, ה"ז גורם שירגישו א"ע כ„חייבים", שלגבי גודל קרבתם אל ה' (ע"י חסד זה), הרי מצבם הקודם הוא בגדר „חייבים" (אף שקודם „קרבת אלקים" זאת, היתה עבוד־תם בתכלית השלימות), כנ"ל.

ו. אמנם עדיין אין הענין מיושב, כי ביאור הנ"ל מספיק רק להסביר איך אפשר שצדיק גמור יחשיב א"ע (באמת)

היתה עבודתו בשלימות) – ראה לקו"ש חכ"ה (ע' 15 ואילך). וש"נ.

עוד דוגמא: ה„מפסיק ממשנתו ואומר מה נאה אילן זה כו'" (אבות פ"ג מ"ז) – אף שכשאינו עוסק בתורה, מחוייב לברך כשיוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח (ברכות מג, ב. טושו"ע או"ח סרכ"ו. סדר ברכת הנהנין לאדה"ז פי"ג ס"ד).

36) חגיגה ה, ב.

37) וכן בשמו"ע שאז צ"ל כ„עומד לפני המלך" (שו"ע אדה"ז או"ח סק"ד ס"ב. וראה ברכות לג, רע"א. שבת י, א. טושו"ע ודאדה"ז או"ח סו"ס צה). – וראה לקו"ש שם (ס"ע 16 ואילך. וש"נ) בטעם אמירת סלח לנו בתפלת שמו"ע.

38) אוה"ת לך (כרך ג) תשכ, א־ב (וש"נ). המשך תרס"ו ע' כב.

39) יתרו כ, ט.

40) מכילתא הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועיב פ' וישב ובס' מנחה בלולה יתרו שם. וראה מכילתא דרשב"י יתרו שם. וראה לקו"ש ח"א ע' 189 הערה 8.

41) וי"ל ששני ענינים בזה: מצד המטה (הרגש האדם) – דמכיון שבשבת מרגישים יותר „קרבת אלקים" ה"ז פועל הרגש הביטול; וכן מצד למעלה (דרגת האור) – שבשבת מאיר אור עליון נעלה יותר, שמצד אור זה אין מקום למציאות יש.

42) ובזה גופא כמה דרגות – יו"ט* שמותר במלאכת אוכל נפש: שבת שאסורה בכל מלאכה, אבל מותר באכר"ש (עניני הגוף); יום הכפורים שאין בו אכר"ש כו'.

---

*) ולפני זה חוה"מ דמותר במלאכת דבר האבד.

כ„חייב", אבל בהמאמר מפרש (כנ"ל) „חייבים" — ש„מודה שהי' חייב בדבר הסכנה ח"ר", והתמי' במקומה עומדת: הן אמת שלגבי מצבו בהווה עבודתו ה־קודמת אינה בשלימות, אבל איך אפ"ל „שהי' חייב (קודם לזה) בדבר הסכנה ח"ר"?

[ודוחק גדול לומר שפירוש זה ב־„הגומל לחייבים" הוא רק לשאינם צדי־קים, ששייך לומר שהם אשמים „בדבר הסכנה"].

ויש לומר הביאור בזה:

זה שהקב"ה מעמיד את הצדיק במצב של סכנה כו', ה"ז רק כדי להעלות אותו למדריגה עליונה יותר. כי דוקא על ידי העבודה במצב של „מיצר", מגיעים ל־„מרחב" האמיתי (מן המיצר גו' ענני ב־מרחב).

[וע"ד המבואר בהמאמר בענין ירידת הנשמה למטה (שההודאה דברכת הגומל בעבודת האדם היא על היציאה מהסכנה הרוחנית שבירידה זו) — שהכוונה ב־ירידה זו היא לצורך עלי', שע"י עבודת הנשמה בבירור וזיכוך הגוף הגשמי (ו־המשכת קדושה בדברים גשמיים) מתע־לית הנשמה למדריגה עליונה וביותר מכמו שהיתה קודם ירידתה בגוף.

וענין זה הוא גם אצל צדיקים גמו־רים, שהענין שעובד ה' בעוה"ז ה"ז ירידה, כי „גם . . צדיק גמור עובד ה' ביראה ואהבה רבה בתענוגים לא יגיע למעלות דביקותו בה' . . בטרם ירידתו לעוה"ז החומרי לא מינה ולא מקצתה ואין ערך ודמיון ביניהם כלל"[43] — אלא שירידה זו צורך עלי', שע"י עבודתם ב־היותם נשמות בגופים דוקא, מתעלים בעילוי אחר עילוי כו'].

ולכן גם צדיק גמור מברך „הגומל לחייבים טובות" — אף שלא שייך לומר שהוא „אשם" „בדבר הסכנה ח"ו" — כי מצבו הקודם, שהוא בגדר „חייבים"[44] לגבי „קרבת אלקים" שזכה לה על ידי גמילת הטוב, הוא הוא שגרם שיועמד ב־מיצר זה, כדי שיגיע לעלי' הזאת (הבאה ע"י מיצר זה[45]).

וככל הדברים האלה נראה במוחש ב־גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר[46] — שדוקא לאחרי שעבר את יסורי המאסר ר"ל, הותחלה תקופה חדשה בעבודתו בהר־בצת התורה וחיזוק הדת בכלל, שעבו־דתו זו נתרחבה — יצאה למרחב — ועד להפצה בכל קצוי תבל.

ונתגלה לעין כל, שהכוונה של ה־מאסר היתה בשביל עלי' זו, ליתן ה־אפשריות להרחבת העבודה, להפיץ תורה ויהדות — כולל הפצת המעיינות של פנימיות התורה — בכל מרחבי (שבכל קצוי) תבל.

(משיחות י"ב תמוז תשכ"א, ש"פ בלק תשל"ז)

---

43) תניא פל"ז (מח, סע"א).

44) גם י"ל שעצם הירידה למצב של מיצר ו־סכנה הו"ע של „חייב" — ע"ד הידוע דהגם שה־צמצום הוא בשביל הגילוי, מ"מ „גוף ועצם הצמצום הוא היפך הרצון" (סה"מ קונטרסים ח"א קצב, א ואילך). ואכ"מ.

45) ועפ"ז יש לפרש נוסח הברכה „הגומל ל־חייבים" — שע"י הרגש המיצר מזה שנמצאים במצב ד„חייבים", זוכים ל„הגומל . . טובות" — דמן המיצר אל המרחב, כנ"ל. וראה לקו"ש שצויין בהערה 26.

46) להעיר, שאדה"ז אמר לאחרי גאולתו [י"ט כסלו תק"ס — שנה לאחרי גאולתו, אבל בא בהמשך לד"ה בכ"ה בכסלו שאמר אדה"ז בחנוכה תקנ"ט בוויטעבסק בנסיעתו חזרה ממאסרו בפעטערבורג] דרוש „ברוך שעשה נסים לאבותינו" (לקו"ד ח"א כא, א. וראה שם מה שאמר „בתחילת אמירתו"), וכ"ק מו"ח אדמו"ר אמר מאמר „ברוך הגומל כו'". ואכ"מ.